

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил 7-сон

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A.A. Shayusupova S.R.Kamalova "Malaka va kompetensiyalarni baholash" O'quv qo'llanma T-2012. 17-bet
2. Abduqodirov A. A. va boshq. Axborot texnologiyasi fani bo'yicha kasb-hunar kollejlari uchun o'quv dasturi. - Toshkent: 2000.- 8 bet.
3. Kadirov N. M. SOCIAL AND PHYSICAL EXPERIENCE OF INFORMATION AND INFORMATION CULTURE //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – T. 1. – №. 3. – С. 165-170.

ЭЛЕКТРОН МАДАНИЯТ ВА ИЖТИМОЙ ХАЁТ

Ахмаджонов Олимжон Комилжонович, НамДУ ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада шаклланаётган ахборот жамиятидаги электрон маданиятнинг мақсади, уни фалсафий ва ижтимоий-маданий таҳлил позициясидан тавсифлашди. Режалаштирилган мақсадни амалга ошириш учун электрон маданиятнинг моҳияти ва ўзига хос хусусиятларини аниқлаштириш, унинг онтологик, ижтимоий, ахлоқий, эстетик, антропо-аксиологик жиҳатларини аниқлашга ҳаракат қилинган. Электрон алоқа бугунги кунда миллиардлаб одамларни бирлаштирди ва бу мисли кўрилмаган ютуқ. Албатта, бу бирликни ҳақиқий шахслараро мулоқот, одамлар ўртасидаги муносабатлар ва ҳис-туйғулар(жонли) билан таққослаш мумкин эмас ва бу ҳақиқатни эътиборсиз қолдириш мумкин эмас ва ҳатто хавfli эканлиги борсида сўз юритилади..

Калит сўзлар : Электрон маданият, янги турдаги жамиятнинг маҳсули, функционал ёндашув,тенденциялар, технологик ва виртуал,ҳикикоморилар, шахслараро реал алоқа,масофавий технология,"ўйнаётган одам"

ЭЛЕКТРОННАЯ КУЛЬТУРА И СОЦИАЛЬНАЯ ЖИЗНЬ

Ахмаджонов Олимжон Коилжонович, преподаватель НамГУ

Аннотация. В этой статье рассматривается новый тип культуры, стремительно развивающийся в наше время и описание ее с позиций философского и социокультурного анализа. Для достижения намеченной цели была предпринята попытка определить сущность и особенности электронной культуры, ее онтологические, социальные, нравственные, эстетические антропо- аксиологические аспекты. Также рассказывается о том, что электронная связь сегодня объединила миллиарды людей, и это беспрецедентное достижение. Конечно, это единство нельзя сравнивать с реальными межличностными отношениями и эмоциями (живыми), и этот факт нельзя игнорировать и оставлять без должного внимания.

Ключевые слова :Электронная культура, продукт нового типа общества, функциональный подход, тенденции, технологические и виртуальные, хикикомори, реальное межличностное общение, удаленные технологии, «играющий человек»

ELECTRONIC CULTURE AND SOCIAL LIFE

Ahmadjanov Olimjon Komiljanovich,

Namangan State University teacher

Annotation. This article examines a new type of culture that is rapidly developing in our time and describes it from the standpoint of philosophical and sociocultural analysis. To achieve the intended goal, an attempt was made to determine the essence and characteristics of electronic culture, its ontological, social, moral, aesthetic, anthropo-axiological aspects. It also reveals that electronic communication today has brought billions of people together, an unprecedented achievement. Of course, this unity cannot be compared with real interpersonal relationships and emotions (living), and this fact cannot be ignored and left without due attention.

Key words: Electronic culture, a product of a new type of society, functional approach, trends, technological and virtual, hikikomori, real interpersonal communication, remote technologies, "playing man"

Ҳаёдан ҳақиқатга айланаятган замонавий ахборот асри аллақачон кучли ва кучсиз томонларини очиб берди, янги шакл ва ҳодисаларда намоён бўлмоқда, мисли кўрилмаган имкониятлар ва ўзига хос хатарларни келтириб чиқармоқда. Ахборотлаштириш даврининг энг ёрқин ҳодисаларидан бири бу янги электрон маданиятни шакллантиришдир. "Электрон маданият" тушунчасининг ўзи ҳамон тушунтиришни, таърифлашни талаб қилади, аммо бу ҳодисани инсоният тарихида илгари мавжуд бўлган ҳодисага айлантириш мумкин эмаслиги аниқ.

Ушбу тадқиқот объекти - шаклланаётган ахборот жамиятидаги электрон маданиятнинг мақсади, уни фалсафий ва ижтимоий-маданий таҳлил позициясидан тавсифлашдир. Режалаштирилган максални амалга ошириш учун электрон маданиятнинг моҳияти ва ўзига хос хусусиятларини аниқлаштириш, унинг онтологик, ижтимоий, ахлоқий, эстетик, антропо-аксиологик жиҳатларини аниқлаш керак.

Ривожланаётган электрон маданият - бу янги турдаги жамиятнинг маҳсули бўлиб, умуман олганда юқори технологиялар ва хусусан, ахборот технологиялари айланаётган омил. Ривожланаётган электрон маданиятнинг ўзига хос хусусиятларини аниқлаш учун, у пайдо бўлган шароитда ахборот асрининг умумий хусусиятларига муурожаат қилиш керак. XX аср охиридан бошлаб шаклланиб келаётган ахборот даври ишлаб чиқариш, бошқариш ва алоқа соҳаларига ахборот тизимларини оммавий равишда киритиш билан боғлиқ. Янги кибернетика фанида олиб борилган тадқиқотлар маълумотларнинг физика ва космологиянинг асосий категорияси сифатида қарор топишига ҳамда шу каби атамалар ва тушунчаларни фаннинг бошқа соҳаларига, шу жумладан гуманитар фанларга киритилишига ёрдам берди. "Ахборот" 60-йиллардан бери энг оммабоп илмий тушунчага айланди ва ўтган асрнинг маҳсули сифатида юзага келди. Натижада кўп жиҳатдан бутун давр "ахборот" деб таърифланди. Замонавий тилга кенг татбиқ этилган "ахборот" тушунчасининг ўзи 1928 йилда америкалик Р. Хартли томонидан техник алоқа каналлари орқали тарқатилган маълумотларнинг миқдорий ўлчов ўлчовини белгилаш учун фанга киритилди [1].

Бугунги кунда ушбу тушунча турли маъноларда қўлланилмоқда: ахборот куйидагича тушунилади:

1. одамлар томонидан яратилган ва узатиладиган нарса, шунингдек компютерлардаги хабар, маълумотлар (алоқа ёндашуви);

2. Воқеалар ва ҳодисалар ҳақидаги маълумотлар, улар ҳақидаги билимларнинг ноаниқлиги ва тўлиқсизлигини камайтиради (эҳтимоллик ёндашув);
3. Ўз-ўзини ташкил этадиган объектларда ҳима-ҳилликнинг акс этиши (функционал ёндашув);
4. Акс эттирилган ўзига хосликни узатиш учун барча тизимлар ва объектларнинг атрибутлари (атрибутив ёндашув).

Эътибор беринг, биз, авваламбор, маълумотни атрибутив ёндашув позициясини баҳам кўрган ҳолда, мавжудлик ва ўзаро таъсирлашиш жараёнларининг асосий мазмунини сақлаб қолиш ва узатиш (вақт ичида ва ривожланиш орқали) (умуман олганда) сезиларли қобилияти сифатида тушунишдан бошлаймиз.

Гуманитар фанлар ва фалсафада "маълумот" тушунчасига бўлган қизиқиш, биз билганингиздек, "ахборот жамияти" назариясининг шаклланишига олиб келди (Д. Белл, Ж. Галбрайт, А. Тоффлер, З. Бжезҳинский, Ж. Хаяши ва Т. Умесао, Ж. Найсбит, Маклуан, М. Кастеллс ва бошқалар). Ахборот жамияти цивилизациясининг ривожланиш прогнози асосан ўзини оқлади ва бу фалсафа жамиятнинг ҳаракатларини ривожланишнинг энг муҳим каналлари бўйлаб йўналтириши, мақсадли соғламаларни шакллантириш, келажак "мегатрендлари" ни синтез қилиш, ижтимоий ўзгаришларнинг стратегиясини кўрсатиб беришининг яна бир далилидир. Ахборот жамияти назарияси контекстида биз ахборотни жамиятнинг кўп-чилик аъзолари томонидан яратилган, иқтисодий муносабатлар объекти ва жамият тараққиётининг манбаига айланган маълумотлар, дастурлар, тизимлар кўринишидаги интеллектуал ва юқори технологик маҳсулот сифатида тушунамиз.

Мутахассислар турли хил кўрсаткичлар ва тенденцияларни ахборот асрига киришнинг ўзига хос кўрсаткичлари деб аташади, улар орасида биринчи навбатда қуйидагиларни таъкидлаш зарур: фан ва инновациялар ижтимоий ривожланишнинг ҳал қилувчи кучи сифатида ҳаракат қилади; амалий йўналтирилган фанлар, фан ва таълимнинг прагматизацияси фойдасига сезиларли устунлик кўрсатилади; ахборотнинг (илмий, иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва бошқа) устунлиги бошқа ресурслар (техник, хом ашё, инсон) билан таққослаганда намоён бўлади; телекоммуникация ва компютер технологиялари ишлаб чиқаришда ҳам, жамият аъзоларининг кундалик ҳаётида ҳам тез жорий этилади ва доимий равишда янгиланади; жамиятнинг асосий соҳалари стандартлаштирилмоқда; мутахассисларга талаблар ўсиб бормоқда, олий маълумот мақоми ўсиб бормоқда; турмуш тарзи, мулоқот, ижодкорлик ва бошқаларни виртуализация қилиш мавжуд; оммавий ахборот воситаларига катта боғлиқлик, кўпчилик онгини шакллантирадиган "ахборот оқимлари" мавжуд; ижтимоий тизимнинг исталган нуқтасидан маълумот олиш имкониятини берувчи, шунингдек уни "марказ" дан бўлмаган бошқарадиган ягона ахборот тармоғи яратилмоқда; глобал меҳнат тақсимооти тобора кучайиб бормоқда, юқори технологиялар ва ресурсларга асосланган иқтисодиётларга ажратиш; рақамли маданият шаклланимоқда ва жамиятнинг аксарият аъзолари диққатни ўзида жамламоқда.

Хўш, бундай даврда электрон маданиятнинг ижтимоий-фалсафий истиқболи қандай бўлади деган табиий савол туғилади. Электрон алоқа бутунги кунда миллиардлаб одамларни бирлаштирди ва бу мисли кўрилмаган ютуқ. Албатта, бу бирликни ҳақиқий шахслараро мулоқот, одамлар ўртасидаги муносабатлар ва ҳис-туйғулар (жонли) билан

таққослаш мумкин эмас, аммо бу ҳақиқатни эътиборсиз қолдириш мумкин эмас ва ҳатто хавфли. Виртуал жамоаларнинг ролини эътиборсиз қолдириш ота-оналарнинг ўз фарзандларидан узоқлашишига, виртуал ва реал алоқалар орасидаги фарқни кучайишига олиб келиши мумкин, шунинг учун уларнинг замонавий жамиятдаги ролига бепарво бўлмаслигимиз керак.

Ижтимоий тармоқ ҳеч қачон "черков органи" эмас, бу ерда алоқаларнинг моҳияти органик ёки маънавий эмас, балки технологик ва виртуалдир. Виртуал таъсир ўтказиш, бир томондан, одамнинг ёлғизлик муаммосини ҳал қилади, уни бошқаларга яқинлаштиради, мулоқот тажрибасини кенгайтиришга имкон беради. Бошқа томондан, ҳақиқий дунёда, одам аслида ёлғизликда қолади, айниқса сиз электрон алоқа тўсатдан тўхтатилишини тасаввур қилсангиз. Дўстлар ва муҳаббатга бўлган эҳтиёжни йўқотиб, бу хис-туйғуларни фақат симуляция ва унинг хаёллари билан бошдан кечирган ҳолда, инсон энг муҳим ижтимоий асослардан маҳрум бўлиб, бу "экзистенциал вакуум", "интернетдаги ёлғизлик" ҳолатини, интернетга қарамликни, эскапизмга қадар, ҳақиқат дунёсидан қочишга имкон беради. Виртуал муносабатлар дунёсига (Японияда бу ҳодиса сўнги ўн йилликларда ёшларни қамраб олган ҳикикомори синдромидада ифодаланган). Японияда миллионга яқин ёшлар ўз ётоқларидан чиқмай, жамиятдан мутлақо ихоталанган тарзда, йиллар мобайнида яшайдилар. Улар ташқи дунёдаги ҳеч ким билан ҳеч қандай йўлда, ҳаттоки ўз ота-оналари билан ҳам мулоқот қилмайдилар. Уларни Японияда ҳикикоморилар дея аташади. Япония ҳукумати бу руҳий ҳолатни муаммо сифатида тан олган ва унга қарши кураш марказлари тузилган. Ҳикикоморига аксар ҳолларда ўсмирлар, асосан оиланинг тўнғич ўғиллари мубғало бўлишлари айтилади. Ҳикикомори руҳий касалликми? Токиода шанба кунги баскетбол мусобақасини бир гуруҳ ёшлар мириқиб тамоша қилмоқдалар. Бу ҳолатнинг ажабланарли ери йўқдек. Лекин ёшларнинг айни шу гуруҳи уйдан чиқиб спорт стадионига кела олганларининг ўзи улар учун ғайри одатий ҳолат. Чунки улар ўта ғаройиб, хикикомори синдромига чалингалар. Улар йиллаб бир хонадан чиқмайдилар. Японияда бу синдромга чалинганлар учун махсус клублар ташкил қилинган. Бу клубда биз учратган ёшларнинг ҳаммаси учун бу синдром мактабга бориш каби оддий амални бажаришда мушкулликларга учрай бошлаган вақтлари ибтидо топган.

Япония ҳукумати топшириғи билан XX асрнинг 2-ярмида "Ахборот жамияти" ташкил этилди. Ушбу жамият аҳоли орасида замонавий технологияларни аҳолига таъсирини ўргана бошлади. Япония ҳукумати томонидан топширилган ушбу тадқиқотнинг мақсади пайдо бўлган компютер технологияларининг жамиятга таъсирини ўрганиш эди. [3]

Шахслараро реал алоқадан виртуал шахслараро мулоқотга ўтиш, эҳтимол, ахборот асридаги энг катта хавф соҳаси бўлиб, бу шахс моҳиятининг ўзгаришига, оиланинг парчаланишига ва тажриба, анъаналар, қадриятларни, шу жумладан таълимни узатиш шакларини ўзгаришига боришига олиб келар. Виртуализация ва масофавий технологиялар шароитида таълим олиш, бир томондан, инсонни танлаш эркинлигини оширади, унга бир вақтнинг ўзида турли дастурларни ўзлаштиришга, илгари ёшиқ маълумотлардан фойдаланишга, уйдан ёки офисдан ўқишга ва ҳоказоларга имкон беради. Шу билан бирга, таълим минглаб йиллар давомида ўз моҳиятида ўзгармаган жуда консерватив тизим сифатида билимларни одамдан одамга ўтказиш сифатида

мавжуд эди. Замонавий таълим ушбу моделдан воз кечиб, "одамдан ахборот ресурсига" плюралистик, шахсиз ўрганишга ўтмоқди. Бу когнитив жараёнларни ҳам ўзгартиради: билим қийматининг ўрни аста-секин пасайиб боради ва маълумотлар ортиб бормоқда (бу ерда ахборот деганда биз материянинг атрибути ёки ўзини ўзи ташкил этувчи тизимлар эмас, балки баъзи маълумотлар, инсон ақли томонидан қайта ишланмаган маълумотлар назарда тутилади). Замонавий жамиятда ногўфри маълумотлар ижтимоий зиддиятлар, қарама-қаршиликлар, беқарорлик манбаига айланмоқда, мутахассислар томонидан таклиф этилаётган илмий билимлар эса жамият эътиборининг четига сурилмақда. Ахборот чиқиндилари, спам каби иллатлар атроф-муҳит соҳасидаги чиқиндилар муаммоси билан бир хил глобал муаммога айланмоқда ва бундан ташқари, бу тармоқ дунёси онгига ва унинг келажигига таъсир қилмоқда.

Масофавий технологиялар, касбий ва ўқув курсларига, онлайн жамоаларга ва маълумот тизимларига кириш имконияти туфайли электрон маданият таълим тизими учун янги имкониятлар яратади. Аммо шу билан бирга, Интернет талабанинг интеллектуал ижодкорлигини заифлаштиради, уни хом ва тасдиқланмаган маълумотлардан фойдаланиш билан алмаштирди.

Электрон маданиятнинг антропологик ва аксиологик истиқболи замонавий ёш йилит геймер - "ўйнаётган одам", фойдаланувчи (фойдаланувчи), ахборот технологиялари имкониятларидан фойдаланувчи - "Интернетда яшовчи одам" сифатида тавсифланиши мумкин.[2]

Шахс виртуал қаҳрамонга айланади, у томонидан яратилган "аватар", "тахаллус", интернетга кириш учун расм ва жуда кўп ҳаракатларни, ундан олдин фойдаланилмаган куч ва имкониятларни сафарбар қилишни талаб қиладиган ўта динамик муҳитда яшайди. Юқори технологиялар уларнинг яратувчиси ва истеъмолчисига юқори талабларни қўяди. Бу унинг интеллектуал ва ижодий қобилиятларини рўёбга чиқариш ва ривожлантириш, кўпроқ хотирадан фойдаланиш (қўшимча маълумот учун), реакциялар тезлигини ошириш имконини беради. Замонавий ёшлар бўш вақтларининг кўп қисмини виртуал алоқа шаклларида (ижтимоий тармоқлар, ўйин май-дони, компютер ижодкорлиги) ўтказадилар. Бу "иккинчи ҳаёт" нинг бир тури, ҳақиқий одамнинг аналоги ва давоми. Ушбу ҳолатда қолиш, маълум маънода, ҳиндларнинг "Мая" тушунчаси билан, инсон яшайдиган жисмоний оламнинг хаёлий табиати билан, "виртуал самсара" да(виртуал борлиқда «ўйновчи одам» бинони тарк этиши лозим бўлган ўйин) яшайдиган, кўплаб тасвирлар билан таққосланиши мумкин. Юқоридаги фикрларимиз орқали компютер ўйинлари борган сари оммалашаятган бир даврда электрон маданиятнинг қанчалик зарурлиги ҳақида сўз юритишга ҳаракат қилдик..

Фойдалиган адабиётлар:

- 1.Хартли 1928 – *Hartley R.V.L.* Transmission of Information.Bell System Technical Journal, 1928. Issue 7.335–363.
- 2.Баева 2010 –*Баева Л.В.*«Человек играющий» вXXIв. // Информационная эпоха: вызовы человеку. Под ред. И.Ю. Алексеевой и А.Ю. Сидорова. М.: РОССПЭН, 2010. С.209–230.
- 3."Японское информационное общество: темы и подходы" ("Japan's Information Society: Themes and Visions", 1969),

09.00.00

**ФАЛСАФА ФАНЛАРИ
ФИЛОСОФИК ИЕ НАУКИ
PHILOSOPHICAL SCIENCES**

36	Akademik litseylar uchun elektron axborot-ta'lim resurslari yaratish texnologiyalarini faoliyatga tadbiiq etilishning dolzarb masalalari Choriyev K.A	200
37	Болалар тарбиясига тўғри ёндашиш ва уни муваффақиятли ўқитишда дидактик ўқув-билув омилларни ўрни Кенжаева М.Қ	205
38	Во'лажак informatika o'qituvchisining kasbiy-ijodiy faoliyatini shakllantirishning texnologik asoslari Xolmurodov Sh.O	209
39	Электрон маданият ва ижтимоий хаёт Ахмаджонов О.К	214
40	Жалолиддин Румий тасаввурида "моҳият" категорияси ва ўз-ўзини англаш элементлари Ашурова М.С	219
41	Роль исторического знания в формировании исторического сознания. Бердыева Г.А	226
42	Муסיқа ва тариқат муносабатининг фалсафий-ирфоний талқини Исақова З.Р	231
43	Фаридуддин атторнинг мамлакатимиз қўлёзмалар фондида мавжуд асарлари таҳлили Муродов С.А	239
44	Умар Хайёмнинг "Наврўзнома" асарида майнинг шифобахшлиги хақида. Шодиев Ж.Ж	244
45	Boshlang'ich siniflarda so'zning morfemik tarkibini o'rganishdao'quvchilarning fa'olligini oshirish Yoqubov Sh., Xaitova S.....	250
46	Онтогенезда эмоционал ҳолатларнинг ривожланиш динамикаси Абдурахимов Қ.А	255